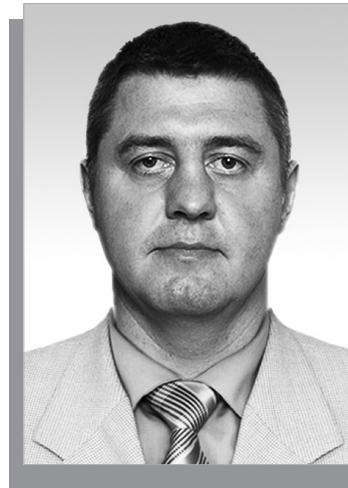

МІЧУРІН ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна,
Україна, м. Харків
e-mail: uris2003@ukr.net

УДК 347.113

Цивілістика в сучасній юриспруденції

Досліджено проблему ролі та місця цивілістики в сучасному праві. Виявлено зв'язки між приватним та публічним правом. Визначено тенденції розвитку адміністративно-го договору, угод у кримінальному провадженні. Наголошено на розвитку цих категорій раніш у приватному праві. Виявлено аналогії при застосуванні категорій, інститутів приватного права в різних галузях права та правовідносинах. Досліджено зв'язок цивільного права та інших галузей, що належать до приватного й публічного права. Зокрема, цивільного права та екологічного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого законодавства. Указано на чільну роль цивільного права в багатьох приватних правовідносинах. Визначено вплив існуючих у цивільно-му праві інститутів на земельні сервітути, договори в сімейному, житловому, господарському законодавстві.

Ключові слова: цивільне право, галузь права, приватне право, публічне право, між-галузеві зв'язки.

Постановка проблеми. Необхідність дослідити проблему ролі та місця цивілістики в сучасному праві виникла тому, що за кілька десятків років відбулися помітні зміни в законодавстві України. По-перше, більше уваги стало приділятися охороні і розвитку державою прав людини (ст. 3 Конституції України). По-друге, елементи відносин, раніше властивих приватно-

му праву, стали з'являтися в галузях публічного права. Наприклад, розвивається юридична категорія адміністративного договору. Крім того, у КПК України (ст. 468) закріплені угоди у кримінальному провадженні. Категорії угод, у тому числі договорів, розвивалися у приватному праві з часів Давнього Риму, вони є для нього традиційними, і це дозволяє використовуву-

вати (наскільки це можливо) аналогію при застосуванні подібних категорій в інших правовідносинах.

Аналіз останніх досліджень. Українські вчені, наприклад А. С. Довгерт, уже приділяли увагу системі приватного права України в контексті минулого і майбутнього [5]. І. В. Спасибо-Фатєєва досліджувала проблему подолання протистояння публічного і приватного права [7]. Е. М. Грамацький приділив увагу проблемі уніфікації і гармонізації міжнародного приватного права в умовах європейської інтеграції України [6]. До цієї проблематики зверталися й інші вчені. Таким чином, окремі аспекти питання місця цивільного права в системі права України вже були розкриті, але в цілому проблема потребує подальшого дослідження.

Метою цієї статті є з'ясування місця й ролі цивільного права серед інших галузей права. Завдання – виявити зв'язки між приватним та публічним правом узагалі та цивільним правом з іншими галузями права зокрема в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Цивільне право як приватне найбільш наближене до людини, її щоденних потреб у задоволенні своїх матеріальних і духовних потреб у цивілізованому суспільстві. Всебічна охорона прав людини, проголошена в Конституції України (ст. 3), впливає на право в глобальному вимірі. Антропологічна концепція права останніми роками продовжує втілюватися в усі його галузі. Причому цивільне право в цьому процесі є флагманом і певною мірою орієнтиром для інших галузей права, оскільки регулює правовідносини,

пов'язані із задоволенням майнових і особистих немайнових прав людини. Зараз відбувається вплив цивільного права на інші галузі, що виявляється у підвищенні ролі свободи договору як галузевої та міжгалузевої засади законодавства (цивільного, господарського, сімейного), поширенні договірних та інших приватноправових інститутів на різні правовідносини. Істотні зміни в підходах до ролі цивільного права мають бути враховані в доктрині й втілені в практику застосування права, для чого є об'єктивні передумови.

Для визначення цивільного права в системі права України необхідно виявити співвідношення приватного і публічного права в сучасних умовах. Про розширення ролі приватного права в сучасних умовах пише А. С. Довгерт, який указує: якщо раніше служба в армії визначалася (лише) як конституційний обов'язок, зараз за допомогою реформування Збройних Сил України є можливість перейти на контрактну форму служби. Це вказує на те, що окремі сфери, які традиційно регулювалися публічним правом, підпадають під вплив приватного права [5, с. 66]. Підвищення ролі приватного права зумовлено тим, що в основу сучасної правової держави покладена філософсько-правова модель: теорія суспільного договору. Вона має у своїй основі своєрідну угоду суспільства і держави в глобальному сенсі. Держава, таким чином, має служити суспільству й окремій людині, ураховувати природні права і сприяти їх розвитку. Дж. Локк писав, що державна влада у своїх крайніх межах обмежена суспільним благом [3, с. 204]. Природне

право відіграє роль своєрідного фільтра позитивного права, створюючи межі для діяльності законодавця [5, с. 67]. Влада держави обмежена суспільним благом, правами людини та іншими основними ідеями, які визначають її діяльність. Оскільки ідея суспільного договору базується на згоді людей, що проживають у певній місцевості, суспільства в цілому з державою, останнє і всі його органи, посадові особи повинні служити суспільству, надавати йому своєрідні, державні послуги. В їх основі мають бути забезпечення, охорона і розвиток прав людини, що закріплено у ст. 3 Конституції України. Замовником цієї послуги є суспільство в цілому і кожен із його членів в остаточному підсумку.

Конституційне право визначає основи устрою держави і права в країні та в цьому аспекті виконує унікальну спрямовуючу для всіх інших галузей права функцію. Так, право власності та інші основні інститути цивільного права передбачені Конституцією України. Права людини врегульовані як у Конституції України, так і в ЦК України та віднесені в ньому до особистих немайнових прав.

Цивільне право відіграє провідну роль у приватному праві. Основні інститути, якими оперують інші галузі, що належать до приватного права, історично розроблені, традиційно існують і врегульовані на загальному рівні насамперед у цивільному праві. Це стосується осіб, права власності та інших речових прав, системи договорів, зобов'язань тощо. Категорії цивілістики запозичені іншими галузями, що належать до приватного права.

Стаття 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає приватноправові відносини як відносини, засновані на принципах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи. Роль державного правового регулювання в цивільному праві продовжує залишатися важливою. Казати про «приватність» права не означає стверджувати про автономію його від держави. Держава впливає на цивільне право за допомогою законотворчості, санкціонування приватних за своєю сутністю, тобто рівних для його суб'єктів, диспозитивних, ініціативних відносин, що виникають із приводу особистих немайнових благ та майнових прав.

До приватного права належать кілька галузей. При цьому підхід про розгалуженість приватного права є досить дискусійним, оскільки галузі приватного права оперують предметом і методом, який стосується визначених цивілістикою особистих немайнових і майнових відносин, що виникають між рівними, юридично непідлеглими, рівними суб'єктами на основі диспозитивності (ст. 1 ЦК України). Позицію про провідну роль цивільного права в приватному праві займає А. С. Довгерт. Він посилається на класика до революційного (до 1917 р.) права І. А. Покровського, який застосовував поняття приватного та цивільного права як синоніми [5, с. 67].

Земельне право, згідно зі ст. 2 ЗК України, регулює суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Об'єктами земельних відносин є землі в межах території

України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї). Оскільки земельні відносини виникають із приводу унікального природного об'єкта, який є незамінним і невідтвореним (земельної ділянки), їх віднесли до земельного права. При цьому право власності на землю, земельні сервітути і деякі інші права, що були закріплені в ЗК України, запозичені з цивільного законодавства: глава 27 ЦК України закріплює право власності на землю (земельну ділянку); глава 32 ЦК України закріплює право користування чужим майном, зокрема земельний сервітут.

Сімейне право регулює окремі особисті немайнові права (зокрема, право на ім'я дитини, право на вибір прізвища при реєстрації шлюбу) і майнові права (право на аліменти; правовий режим майна подружжя тощо). Специфіка суб'єктного складу сімейно-правових відносин, серед яких є члени сім'ї та родичі, а також деякі інші особливості, наприклад наявність окремого кодифікованого акта – СК України, дозволяє говорити про галузеву характеристику.

Акти цивільного законодавства виконують функцію загального законодавства, коли акти законодавства інших галузей, що належать до приватного права, спеціально не регулюють відповідні відносини. Наприклад, свобода договору не є засадою, визначеною в СК України, утім вона закріплена в ЦК України та поширюється, зокрема, на шлюбний договір. Такий підхід щодо шлюбного договору не суперечить СК України. Його ст. 8 визначає, що якщо особисті немайнові

та майнові відносини між подружжям, батьками і дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані цим Кодексом, вони регулюються відповідними нормами ЦК України, якщо це не суперечить сутності сімейних відносин. Стаття 9 СК України встановлює, що чоловік і жінка, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства. Категорія договору в сімейному праві детально не розроблена і запозичується з цивільного права, якщо положення окремого договору між учасниками сімейних правовідносин не суперечать засадам сімейного (цивільного) законодавства. Підтвердженням цієї тези є те, що сімейне право сприйняло категорію шлюбного договору, яка підкоряється окремим положенням про цивільні договори. У нормах СК України про шлюбний договір, закріплених у статтях 92–103, використовуються відомі цивільному праву: «форма договору», «термін дії договору», «зміна умов договору», «розірвання договору», «визнання договору недійсним».

Предмет регулювання господарського права визначається як господарські правовідносини у процесі організації і здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, іншими учасниками відносин у сфері господарювання. При цьому у сфері господарювання виникають перш за все майнові відносини, а господарюючі суб'єкти укладають дого-

вори на основі рівності й пов'язані між собою зобов'язаннями. Господарське право містить спеціальні щодо цивільно-правових норми, які стосуються участі господарюючих суб'єктів, перш за все суб'єктів підприємницької діяльності, у відносинах, що стосуються обігу товарів, виконання робіт, надання послуг. Господарський оборот (укладання договорів, виконання господарських зобов'язань) є частиною цивільного обороту, здійснюється за участю цих суб'єктів.

У господарському праві категорії господарських договорів і зобов'язань побудовані з урахуванням існуючих у цивільному праві положень. Це підтверджується в працях відомих представників цивілістичної науки, наприклад професора Р. А. Майданіка. Він при класифікації цивільних договорів розділяє їх, зокрема, на «загальноцивільні» і «господарські» [8, с. 323]. Наявність особливостей у господарському договорі, таким чином, не змінює сутність договору з цивільно-правової на іншу. Норми, що регулюють господарські зобов'язання, в ГК України слід розглядати як спеціальні щодо цивільно-правових. При цьому продовжує застосовуватися регулювання ЦК України щодо загальних положень про господарські договори, зокрема норма про свободу договору. Таким саме чином слід тлумачити співвідношення підходів до істотних умов договору, закладених у ГК України (ст. 180) і ЦК України (ст. 638). У ст. 638 ЦК України зазначено загальне правило: істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для

договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Частина 3 ст. 180 ГК України встановлює, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. Це означає, що для договорів даного виду – господарських необхідні принаймні три зазначені істотні умови.

Трудове право також містить вплив цивільного права. Зокрема, трудовий договір (контракт) укладається добровільно, на основі вільного волевиявлення (як це відбувається й у цивільному договорі) особами – суб'єктами трудового права. До специфіки трудового договору (контракту) належить те, що він визначає умови праці, оплати, відпочинку, інші умови, взаємні права й обов'язки спеціальних суб'єктів: працівника і роботодавця.

Міжнародне приватне право регулює майнові та особисті немайнові відносини, ускладнені іноземним елементом, за допомогою колізійно-правового методу. Міжнародні цивільно-правові, сімейно-правові, трудові відносини належать до МПП, оскільки ускладнені іноземним елементом. Для усунення колізій у МПП розробляються міжнародні стандарти. Наприклад, Правила ІНКОТЕРМС устанавлюють такі загальні правила, які використовуються в міжнародній торгівлі при поставці товарів.

Екологічне право за окремими джерелами визначається як самостійна (або комплексна) галузь права, що об'єднує сукупність еколого-правових норм, які регулюють суспільні екологічні відно-

сини з метою охорони життя і здоров'я громадян, захисту їх екологічних прав і свобод, раціонального природокористування та забезпечення якості навколишнього середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [1]. Екологічні права належать до природних прав людини. Останні поряд із Конституцією України врегульовані в ЦК України. Зв'язок екологічного та цивільного права полягає в тому, що порушення окремих екологічних прав громадян охороняється нормами про недоговірні зобов'язання, що закріплені у цивільному законодавстві. Вони застосовуються в разі заподіяння шкоди, у тому числі через екологічне забруднення. Крім того, ч. 5 ст. 319 ЦК України встановлює, що при здійсненні права власності власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Законодавство, яке належить до приватного права, багато в чому базується на цивільному праві. Так, у житловому законодавстві закріплені договір житлового найму, який є спеціальним щодо майнового найму з урахуванням певних особливостей (постановка на облік осіб, які потребують поліпшення житлових умов, видача ордеру та ін.).

Цивільне право в сучасних умовах значно впливає на галузі публічного права. Адже зараз держава вже відмовилася від тотального впливу на публічні відносини і передбачає в окремих випадках закріплені в законі елементи угод та інші, що розроблені рані-

ше у приватному праві інститути публічних відносин. Адміністративний договір має свою специфіку, оскільки виникає із приводу реалізації органом виконавчої влади або органом місцевого управління своїх владних повноважень; підставою його виникнення є правозастосовний акт, прийнятий цими органами, має організуючий характер; метою такого договору є задоволення публічних інтересів, досягнення суспільного блага, тобто суспільних цілей. Також В. Б. Авер'янов пише, що адміністративний договір – це угода, укладена суб'єктами адміністративного права на основі адміністративно-правових норм у загальнодержавних та інших публічних інтересах, правовий режим яких визначається вмістом владних повноважень, носієм яких обов'язково є одна зі сторін [2, с. 315]. Правова категорія договору була відома ще стародавньому римському праву. Відтоді й дотепер вона розвивалася в цивільному праві. У сучасному праві категорія договору стала затребувана іншими галузями права, зокрема адміністративним, кримінальним процесуальним. Так, у КПК України (ст. 468) закріплені угоди у кримінальному провадженні. Зокрема, встановлено, що в кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; угода між прокурором і підозрюваним або обвинуваченим про визнання вини.

Кримінально-виконавче право використовує розроблені в цивільному праві (ст. 270 та інші ЦК України) категорії: право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на по-

вагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, вводячи певні обмеження цих прав з огляду на особливості виконання кримінальних покарань. Ці права можуть бути обмежені в публічно-правовому порядку також у кримінальному процесі. Пояснюється це тим, що при обмеженні прав потрібно враховувати позитивне регулювання права в природному, нормальному його прояві (що здійснюється цивільним законодавством). Це необхідно для того, щоб правильно й предметно сформувати відповідну заборону, зобов'язання або лімітувати дозвіл.

Кримінальне та адміністративне право встановлює санкції за порушення цивільних за своєю сутністю (в їхньому нормальному розвитку) особистих немайнових і майнових прав (права власності, права на життя, права на здоров'я фізичної особи). Так, порушення особою права на здоров'я іншої особи, яке визначено цивільним законодавством, може призвести за наявності в діях особи складу злочину при порушенні цього права до кримінального провадження проти порушника. Порушення особою права власності іншої особи через таємне його вилучення у власника може призвести до кримінального провадження проти порушника за ознаками злочину «крадіжка». В основу публічних відносин нерідко, таким чином, покладені порушення приватних прав осіб, які вважаються державою суспільно небезпечними і тому вартими уваги компетентних державних правозастосовних органів.

Стаття 110² КК України містить санкцію за фінансування дій, скоєних з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. У нормальному звичайному порядку фінансування, яке здійснюється не із злочинною, а суспільно безпечною (правомірною) метою, може здійснюватися через цивільно-правові договори. Тому для розкриття таких злочинів слід звертатися до цивільно-правового механізму договорів, що опосередковують переведення грошових коштів (фінансування). Утім злочинна мета таких фінансових операцій переводить їх із цивільно-правових правочинів у сферу кримінального права, де міститься санкція за такі операції із злочинними намірами.

Кримінальне та адміністративне право можуть містити додаткову до цивільної відповідальність, установлену державою за порушення особистих немайнових і майнових прав, якщо діяння є суспільно небезпечним. Так, Особлива частина КК України встановлює кримінальну відповідальність за злочини проти життя і здоров'я людини. Право на життя і право на охорону здоров'я закріплені, крім Конституції України, у ст. 270 ЦК України. Злочини проти власності базуються на суспільно небезпечному порушенні цього права, і санкції кримінального законодавства спрямовані на додатковий захист права власності, яке закріплене в книзі третій ЦК України. Санкції за суспільно небезпечні діяння встановлені і застосовуються при порушенні прав, які регулюються ци-

вільним законодавством, серед яких особисті немайнові: право на життя, здоров'я, особисті папери та ін. і майнові: право власності, зобов'язальні, спадкові. Таким чином, існує взаємний вплив цивільного і кримінального права. Так, злочини проти особистості базуються на суспільно небезпечному порушенні права на життя, здоров'я та інших урегульованих докладно цивільним правом немайнових благ. Злочини проти власності, наприклад крадіжка, стосуються порушення речового права, яким особа (власник у цивільному праві, потерпілий – у кримінальному) наділена у цивільному законодавстві. Грабіж, розбій базуються на суспільно небезпечному порушенні як особистих немайнових прав (право на здоров'я), так і майнових прав (право власності).

Цивільне право також має механізм відповідальності в разі порушення цивільно-правових норм. Однак дія цивільного законодавства спрямована насамперед на відновлення порушених цивільних прав і має приватний характер – стосується дій порушника на користь суб'єкта цивільного права, права якого порушені. Так, якщо особа, яка не є власником, безпідставно отримала чуже майно (безпідставне збагачення), вона повинна повернути його власнику відповідно до норм цивільного законодавства. Особа, яка завдала шкоди здоров'ю людини, відповідно до ЦК України, має відшкодувати потерпілому витрати на лікування. Кримінально-правові та адміністративно-правові санкції містять вид і міру відповідальності особи, яка вчинила суспільно не-

безпечне посягання на ті відносини, які в їх правомірному розвитку регулюються цивільним законодавством. Ці санкції спрямовані проти порушника на користь держави і захищають інтереси суспільства в цілому від таких посягань. Штрафи та інші майнові стягнення в цьому разі йдуть у дохід держави, але не особі, право власності або інші цивільні права якої порушено.

Висновки.

1. Цивільне право займає центральне місце серед галузей приватного права. Інші галузі, що належать до приватного права (наприклад, господарське, сімейне), нерідко запозичують розроблені в цивільному праві категорії: право власності та інші речові права, договори, зобов'язання.

2. Норми господарського, сімейного та інших галузей, що належать до приватного права, є спеціальними щодо норм цивільного права. Останні повинні застосовуватися як загальні в разі відсутності правового регулювання відповідних відносин нормами інших галузей приватного права.

3. Приватне і публічне право є тісно взаємопов'язаними. В адміністративному праві віднедавна розробляється конструкція адміністративного договору, яка містить елементи категорії договору, відомого в цивілістиці ще зі Стародавнього Риму. У КПК України закріплені угоди в кримінальному провадженні. Кримінальне законодавство спрямоване на публічно-правовий захист права власності, права на життя і здоров'я та інших порушених цивільних прав. Утім норми кримінального та адміністративного права захища-

ють інтереси держави і суспільства в цілому, та їхній вплив спрямований насамперед на особистість порушника. Штрафи та інші майнові стягнення в цьому разі йдуть у дохід держави. У разі застосування цивільної відпо-

відальності захищається приватний інтерес. При цьому відшкодування шкоди (як правило, за рахунок майна правопорушника) здійснюється на користь суб'єкта цивільного права, права якого були порушені.

Список використаних джерел

1. Екологічне право // Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Адміністративне право: підручник: у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
3. Локк Дж. Глава XI. Об объеме законодательной власти // Два трактата о правлении: соч.: в 3 т. М.: Мысль, 1988. Т. 3. 248 с.
4. Приватне право // Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Довгерт А. С. Система приватного права України між минулим та майбутнім. *Унів. наук. зап.* 2005. №4. С. 64–67.
6. Грамацкий Э. М. Унификация и гармонизация международного частного права в условиях европейской интеграции Украины // Альманах цивилистики: сб. ст. Вып. 3 / под ред. Р. А. Майданика. Киев: Алерта: КНТ: Центр учеб. лит., 2010. С. 300–315.
7. Спасибо-Фатеева И. В. Приватне і публічне право: протистояння та методи його подолання // Спасибо-Фатеева И. В. Цивілістика: на шляху формування доктрини. Харків: Золоті сторінки, 2012. С. 51–57.
8. Договірне право України. Загальна частина / за ред. О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
9. Копейчиков В. В. Правознавство: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 360 с.
10. Нерсесянц В. С. Философия права: учебник. М.: ИНФРА-М– НОРМА, 1997. 652 с.

References

1. *Ekolohichne pravo* [Environmental Law] [uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org/wiki) Retrieved from: <http://uk.wikipedia.org/wiki> [In Ukrainian]
2. *Administratyvne pravo* [Administrative Law] (2004) (Vols.1–2, Vol.1) (Averianov V. B. Eds.). K. : Vyd-vo «Yuryd. dumka», Zah. chast. [In Ukrainian]
3. Lokk Dzh. (1988) *Glava XI. Ob obyeme zakonodatelnoy vlasti* [On the scope of legislative power] *Dva traktata o pravlenii: soch.:* (Vols.1–3, Vol. 3) M. : Mysl. [In Russian]
4. Pryvatne pravo [Private Law] [uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org/wiki) Retrieved from: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Dovhert A. S. (2005) *Systema pryvatnoho prava Ukrainy mizh mynulym ta maibutnim* [The system of private law Ukraine between past and future] *Univer. nauk. zapysky. – University research note, 4, 64–67.* [In Ukrainian]
6. Gramatskiy E. M. (2010) *Unifikatsiya i garmonizatsiya mezhdunarodnogo chastogo prava v usloviyakh evropeyskoy integratsii Ukrainy* [Unification and harmonization of the international frequent law in the conditions of the European integration of Ukraine] *Almanakh tsivilistiki: sb. statey. – Almanac of Civilization, 3, 300–315.* (Maydanik R.A. Eds.) K. : Alerta; KNT; Tsentr ucheb. Lit [In Russian]
7. Spasybo-Fatieieva I. V. (2012) *Pryvatne i publichne pravo: protystoiannia ta metody yoho podolannia* [Private and public law: confrontation and methods to overcome]. *Tsyvilistyka: na shliakhu formuvannia doktryny. – Civil law: towards the formation of doctrine*, Kh. : Zoloti storinky, [In Ukrainian]
8. *Dohovirne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Contract Law of Ukraine] (2008) (Dzery O. V. Eds.). K. : Yurikom-Inter, [In Ukrainian]

9. Kopeichykov V. V. (2003) *Pravoznavstvo [Jurisprudence]*. К. : Yurinkom Inter, [In Ukrainian]
10. Nersesyants V. S. (1997) *Filosofiya prava [Philosophy of law]* М. : INFRA-M– NORMA. [In Russian]

Мичурин Е. А., доктор юридических наук, профессор, профессор кафедры гражданско-правовых дисциплин Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина, Украина, г. Харьков
e-mail: uris2003@ukr.net

Цивилистика в современной юриспруденции

Исследована проблема роли и места цивилистики в современном праве. Выявлены связи между частным и публичным правом. Определены тенденции развития административного договора, соглашений в уголовном процессе. Отмечается развитие этих категорий ранее в частном праве. Обнаружены аналогии при применении категорий, институтов частного права в различных отраслях права и правоотношениях. Исследована связь гражданского права и других отраслей, относящихся к частному и публичному праву. В частности, гражданского права и экологического, административного, уголовного, уголовного процессуального, уголовно-исполнительного законодательства. Отмечена ведущая роль гражданского права во многих частных правоотношениях. Определено влияние существующих в гражданском праве институтов на земельные сервитуты, договоры в семейном, жилищном, хозяйственном законодательстве.

Ключевые слова: гражданское право, отрасль права, частное право, публичное право, межотраслевые связи.

Michurin Ye., Doctor of Law, Professor, Professor of the Civil Law Department, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine, Kharkiv
e-mail: uris2003@ukr.net

Civics in the Contemporary Jurisprudence

The problem of the role and place of civil law in modern law was explored in the article. The relationships between private and public law has been revealed. Development tendencies of the administrative agreements, agreements in the criminal process are been determined. It's been noted that these categories were previously developed in the private law. Analogies are revealed while applying categories of private law institutions in various areas of law and legal relationships. The relationship of civil law and other areas of law related to private and public law has been studied. In particular, civil rights and environmental, administrative, criminal, criminal procedure, penal legislation. Indicated on the leading role of civil law in many private relationships. The influence of existing civil law institutes on land easements, contracts in family law, housing law, and economic legislation is determined.

Proposed the thesis that civil law is central to the areas of private law. Other branch of private law deriving often developed in civil law category, ownership and other property rights, contracts, obligations.

Key words: civil law, branch of law, private law, public law, interbranch relations.